

KOGĂLNICEANU ÎN CORESPONDENȚĂ (III)
SCRISORI DIN TIMPUL STUDIILOR LA LUNÉVILLE ȘI BERLIN
(1834–1838)

Andrei Nestorescu

20

[Către tatăl său]

[Liunevil,] 18/30 ghenarie 1835

Cu fiască plecăciune sărut mânilor duminale, băbăcă.

Mult mie dorită scrisoarea duminale din 31 dechemvrie cu cea mai mare bucurie a sufletului meu am primit-o și am dat laudă preamiloșivului Dumnezeu că mult mie scumpă sănătatea duminorvoastre să află în deplină întregime. Cât pentru mine, veți ști că, slavă Preaputernicului, mă aflu sănătos. Eram în cea mai mare îngrijăre asupra duminorvoastre, neprimind de la 25 noiembrie și până astăzi nici un răvaș de la dumnevoastră. Însă acum, văzând că vă purtați sănătoși și fericiți, n-am mers pe la biserici, pentru că aici nu sânt, ci în fundul inimii am mulțămît preamiloșivului Dumnezeu care vă păzește în pace.

Rețepisele de la poștă, când sânt, le iscălesc, căci fără aceasta nu mi s-a dat cartea, însă cu răvașul din 9 noiembrie, precum și acum, nu s-au aflat. Mi-i di merare cum monșiu Lencur n-au ajuns la Iași, adecă până la 31 dechemvrie, de vreme ce s-au pornit de aici în 6 noiembrie. Nu pot nicidecum să știu care poate să fie pricina aceasta, precum și bucătariul Rișard. Prin răvașul ce l-am dat lui monșiu Lencur pentru dumneta vei vidă că te rog ca să-mi trimăți ceva bani. Crede, băbăcă, că nu ți-aș cere, însă nu am straie nicidecum, căci am numai un surtuc care mi s-au făcut aici la Liunevil, și surtucu cel blănit, care însă nu pot să-l port pentru că-i cald ca vara și până acum încă omăt n-am avut. Pricina că n-avem straie este că banii dați de Măria Sa n-au fost de-ajuns, de vreme ce pentru bezădele și pentru mine au fost dat numai 50 # pentru șasă luni și aici postavu îi mai scump. Nu numai eu cer bani, ci și copilul paharnicului Enuță au cerut de la tată-său 30 #, măcar că și la purces i-au dat. Însă precum el, așa și eu am cheltuit 20 de galbeni numai la Viena pentru deosăbite lucruri, precum pentru jâletce, pălărie, toc de pălărie, gulere, manesce și altele. Pe urmă am cheltuit cinci galbeni de am văzut lucrurile vrednice de văzut în drumul meu. Apoi 30 de galbeni cu care mi-am cumpărat un ceasornic de aur de la Paris prin monșiu Lencur, apoi plata cărților, precum și alte istorii, care îmi sânt trebuincioase. Apoi plata răvașilor la poștă.

Paharnicu Enuță au și trimis fiului său 30 # prin bancheriul Pop de la Viena, aga Asachi îl cunoaște. Mă rog, dară, băbacă, ca să-mi trimeți și dumneta ceva, cât vei vroi, în cât mai în grabă, pentru că am fost poftit în multe locuri, însă, fiindcă n-am nici un strai bun, n-am putut merge. Mai întâi că până acum n-am leafă de la Măria Sa. În lucrurile preotului voi căuta sfintele moașteni, însă nu cred ca să li fi lăsat aice. Îți trimăt un răvaș de la micu Balș, ca să vadă c.c. Lupu că nimene nu-l bate. La ochi tot pătimesc, însă nu înăuntru, ci la gene, unde sânt niște bube.

Sărut mânil și sânt al dumitale prèplecat și supus fiu,

M. Kogălnicean

B.A.R., S 11 / DCCXLVI

21

[C ă t r e s u r o r i]

[Lunéville,] le 18/30 Janvier [1835]

Mes très chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos lettres en date du 30 Décembre/12 Janvier. J'étais dans des inquiétudes mortelles, n'ayant reçu aucune de vos nouvelles depuis plus d'un mois. Vous me demandez si je souffre encore des yeux, grâce à Dieu, je ne souffre pas tant. Je m'étonne que vous me dites que Monsieur Cuénim a reçu mes deux lettres, cependant je n'en ai pas encore reçu de réponse, c'est ce qui me fait supposer que Monsieur Cuénim est fâché contre moi et je n'en sais pas la raison.

Dites à Aleco de demander Millo pourquoi il ne m'écrit pas; est-il devenu fier depuis qu'il a reçu une montre du Prince [?] Qu'il lui dise aussi qu'un ami vaut plus qu'une montre et qu'il ne doit pas m'oublier pour une bagatelle, moi qui l'aime tant.

Je suis bien aise que vous avez été à la Cour, cependant vous m'en donnerez des détails sur les amusements que l'on y donne, ainsi que sur les personnes qui y vont. Vous me demandez aussi des nouvelles de France, mais je n'en connais guère qui puissent vous amuser, puisque je ne sors jamais. Tout ce que j'ai à vous dire, c'est que j'ai acheté un grand nombre de livres, tant que j'ai eu de l'argent, et qui m'étaient nécessaires. J'ai aussi beaucoup de comédies, dont plusieurs ont été jouées à Iassy telles que *L'... et le pacha*, *Le joueur*, *Le paysan perversi*, *La dame Blanche* et mille autres. J'ai vu aussi avec plaisir que le Prince a ordonné l'établissement d'une Académie et que Monsieur Chihak en fera partie. Je suis en correspondance avec Basile Alexandry à Paris, et il m'a écrit de vous prier dans ma lettre de faire bien de compliments à Mademoiselle sa sœur. Vous direz à mon père que l'autre jour le fils de Monsieur Costaki Pachcanou, qui est à Paris, est venu nous voir à Lunéville et qu'il y est resté un jour.

Scrie-mi pentru ce monsiu Chiunem nu-mi scrie și trimeteți pe Dumitrachi ca să întrebe pe Milu care este pricina de nu-mi răspunde, însă să nu știe Chiunem. De aceste toate să mă înștiințați.

J'ai reçu assi la recette des confitures de citron, mais dorénavant donnez-moi de plus grands détails, combien on doit les tenir au feu, combien on doit les frotter, etc. Si vous ne pouvez pas m'en donner les détails en français, écrivez-moi, ce que vous ne saurez pas, en moldave. À Lunéville on peut faire des confitures de chocolat, de groseilles, de roses, de griottes, d'abricots et d'autres, dont je vous dirai plus tard les noms. Mes compliments à Madame Wimmer et à Monsieur Kische. Si mon oncle Jean est à Iassy, présentez-lui mes respects.

Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse et suis votre affectionné frère,

Michel

Ma chère petite sœur Savtitzta et mon cher petit frère Aleco,

J'ai reçu vos petites aimables lettres et j'ai vu que vous ne m'avez pas oublié. Apprenez bien et tâchez de contenter mon père. Adieu, je vous embrasse bien tendrement.

B.A.R., S 12 / DCCXLVI

22

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 27 ghenarie/ 8 februarie 1835

Cu fiască plecăciune sărut mânila dumatiale, băbacă.

Scrisoarea dumatiale din 6 ghenarie cu cea mai mare bucurie am primit-o și am dat laudă preaputernicului Dumnezău că mult mie scumpă sănătatea dumatiale să află în deplină întregime. Cât pentru mine vei ști că, slavă Ziditoriului, mă aflu sănătos. La gene încă sufăr, însă nu mult. Cu cea mai mare bucurie am văzut că monsiu Lencur au sosit în Iași, precum și bucătariul. Căci cu toții ne îngrijăm, neștiind care putea să fie pricina că au zăbovit atâta vreme în drum. Am văzut că ați primit și ce am trimes, adecă un portofel, o butelcă de gomelastice și 17 bucăți de cărți și sânt tocma cum le-am trimes. Pentru banii care dumneta binevoiești a-mi trimete, dacă până acum n-ai găsit prin cine să-i trimeteți, apoi poți să vorbești cu aga Asachi ca să scrie bancheriului Pop ca să mi-i trimată, căci și pahar[nicul] Enuță tot prin mijlocul său i-au trimes. Bezădelile au primit până acum numai o scrisoare de la Măria Sa Vodă și domnu abate iarăși numai una. Până acum, încă nu avem voie ca să mergem la teatru.

Am auzit că Crupenschi, Alecu Mavrocordat și Sandulachi Miclescu s-au făcut ofițari. Însă nu știu dacă Alcază s-au făcut și el, căci el era mai vechi în slujbă decât Miclescu și decât Mavrocordat. La purcesu nostru era vorbă ca să se mai facă un escadron și un batalion de oșteni, înștiințază-mă, mă rog, băbacă, dacă aceasta s-au făcut și cine sânt comandirii. Căpitanu Carp trebuiè să se fie făcut maior. Am auzit că să face o Academie pentru nobili în casăle Cazamiroaiei, dar cine sânt profesorii și ce limbi au să se învețe?

Scrie-mi, mă rog, băbacă, unde are să se așaze monumentul care să face acum și ce are să înfătoșaze, asăminea și dacă Curtea Veche are să se zidească de iznoavă. Aici în Liunevil toate sânt liniștite, precum și la Paris. În vara viitoare să zice că să va face un drum de fher care va trece pre lângă Liunevil, și atunce cineva, pornindu-să cu butca de aburi dimineața, poate sara să fie la Paris. Am văzut prin gazete că sultanul au poroncit ca să se facă drumuri împărătești ca în țara nemțască în toată împărăția, scrie-mi, mă rog, dacă să vor face și în Moldova. Am scris până acum de trii ori lui Milu, care era la d. Chiunem, și n-am primit nici un răspuns. Trimete, băbacă, pe cineva, mă rog, ca să-l întrebe dacă au primit vreun răvaș de la mine. Dăunăzi ț-am scris că-ți voi trimete un răvaș de la micu Balș cătră tată-său, în care arăta că nu-l bătè nimene, însă am uitat ca să-l pun în plic, deci l-au trimes pe urmă drept cătră cuconu Lupu.

Cu fiască plecăciune sărut mânil dumatiale și sânt prèplecat și supus fiu,

M. Kogălnicean

B.A.R., S 13 / DCCXLVI

23

[Către surori]

[Lunéville, le 27 Janvier/8 Février 1835]

Mes chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos aimables lettres en date du 6/18 Janvier, et j'ai rendu des actions de grâces au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien, ainsi que notre cher père. Vous dites que vous n'avez pas aucune nouvelle de Iassy à me donner. Comment cela? N'allez vous pas au théâtre, n'allez vous pas chez le Prince, n'allez vous pas à la promenade, n'entendez vous pas parler mon père? Par exemple, dites-moi si la milice est plus grande, quelles pièces on donne au spectacle, quelle forme et quels attributs aura l'obélisque qu'on fait, où on l'établira; envoyez-moi par écrit, mais clairement et lisiblement, les poésies que l'on donne dans „L'Abeille Moldave”, ainsi que les fragments de l'histoire moldave qu'on y trouve, enfin tout ce que la gazette donne de curieux et surtout en fait d'histoire moldave, en fait d'ordonnances du Prince, en fait de nouveaux

établissements de la Moldavie, etc. Si mon père n'est pas abonné, priez-le de le faire, afin d'avoir aussi des nouvelles des institutions de la Moldavie. Ecrivez-moi aussi si Alcasse, qui était chez Monsieur Cuénim, a été fait officier. Dorénavant envoyez-moi les recettes des confitures en moldave, mais que l'écriture soit lisible. J'ai dans ma bibliothèque qui était dans ma chambre un grand volume moldave, dont le titre est *Despre începutul romanilor în Dachia, făcută de Dicio Sân Martin*. Demandez mon père s'il ne trouvait pas le moyen de me l'envoyer; il peut pour cela s'adresser à quelque négociant, comme Micoli ou Alexis, et qui ait des communications avec Paris ou Vienne. Car ce livre m'est très nécessaire, vu que je me propose d'écrire, quand j'aurai le temps, l'histoire de la Moldavie. Pour le prix des livres que vous me demandez, voilà ce que j'ai donné: j'ai payé 15 francs, qui font 45 piastres, les livres de Marie, 12 francs ou 36 piastres les livres d'Hélène, et 8 francs, ce qui fait 24 piastres, les livres de Pulchérie. Pour le petit dictionnaire j'ai donné 3 et demi ou dix piastres, pour *Les grâces de l'enfance*, 15 piastres, pour les fleurs 15 piastres, pour les soldats d'Aleco 15 piastres, de même pour *Les cris de Paris* 15 piastres ou 3 francs. Ils sont un peu chers, mais j'ai cherché ce qu'il y avait de plus nouveau. Si vous voulez lire quelque chose de bon, je vous engage à vous abonner au *Musée des familles* ou *Lecture du soir* et au *Voyage autour du monde* par d'Urville. Monsieur Cuénim les avait achetés. Vous trouverez ces livres chez Baghus. Ils coûteront cher, mais ils sont bons. Ici chacun de ces livres coûte un ducat par an.

Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse. Aleco écrit mieux que Savtitz, qu'elle ne se laisse pas surpassée. On peut couper la bouteille de gomme élastique et s'en servir pour ôter du crayon. Je l'ai envoyée parce que à Iassy elle coûte cher.

Kogalnitchan

Vous pouvez vous servir aussi de la bouteille de gomme élastique pour y mettre de l'encre et en faire un encrier. Mais d'abord, pour lui donner une forme d'encrier, il faut l'échauffer près du feu et lui donner, par le secours de la main, la forme que l'on veut. Au reste, vous ferez ce que vous voudrez. À Iassy elle doit coûter un ducat et ici elle ne coûte qu'un franc ou 3 piastres.

B.A.R., S 14 / DCCXLVI

24

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 7/19 februarie 1835

Cu fiască plecăciune sărut mânilă dumatăle, băbacă.

Cu cea mai mare bucurie am primit răvașul dumatăle din 18/30 ghenarie și am dat laudă preamălostivului Dumnezău că vă aflați cu toți sănătoși și că pitreceți

după cum poftiți. Cât pentru mine vei ști că, slavă preaputernicului Dumnezeu, mă aflu destul de bine. Mi-i de merare că n-ați văzut în gazetele Franței ajungerea noastră aici. Aceasta să află în *Gazeta Franței* (franțuzește *Gazette de France*), în *Național* (*National*), în *Jurnalul târgurilor și țărilor* (*Journal des villes et des campagnes*), în *Journal de débats* și în alte multe. Răvașul Măriei Sale au și ajuns la Liunevil, în care zice ca să mergem la teatru, însă acum actorii nu sânt aici, ci piste o lună vor veni iarăși. În car[t]ea care Măria Sa Vodă au scris bezădelilor zice și aceasta, ca să mă port bine și să mă sălesc, și că dacă voi face aceasta, îmi va împlini ce nădăjduiesc. Mă rog, băbacă, ca să-i arăți supunerea și recunoștința mē, pentru că eu nu îndrăznesc să-i scriu. Am auzit că iconomu Grigorie îi la mânăstire. Aice vremea pe care [au] plătit directorului colegiului pentru nepotu [său] s-au împlinit și directoru nu știe ce să facă cu nepotu său. Când au ajuns la Iași, iconomu Grigorie ne-au pârât și au spus mii de minciuni. Acum am să-l părăsc și eu, însă voi spune adevărul. La purcesu nostru din Moldova c.c. Lupu Balș au dat fiului său 15#, care pe urmă iconomu i-au luat. Cu toți acești bani el n-au cumpărat decât o șapcă, jumătate galbăn, niște basmale, un galbăn, o muzică, un galbăn, și alte mici bagateli care să zic că țin un galbăn, pe urmă cu toți ceialalți bani au rămas în pungă. Pentru sămânța de harbuz, apoi dacă vei binevoi vei pute scrie la vrun cunoscut la Viena, care persoană să-mi trimată la Liunevil. Pentru cadruri, când am mers cu dumneta la Asachi la ziua dumisali, atunce am văzut tipărit pe un cadru moldovinesc: *să vinde la Paris la...* și acesta m-au înșălat. Am văzut asămine că ai avut bunătate ca să-mi trimeți prin bancheriul Pop 135 fiorini argint, însă pân-acum n-am primit nimică de la Viena. Aici pitrecem foarte liniștit, nu să aude nimică de rău. Duminica și joia ieșim după masă două ceasuri de ne primblăm. Toată vremea care ne rămâne o întrebuițăm la cetit și la scris, căci în două luni vom avē examen public. Noi cu toți ne aflăm sănătoși, câți sântem aici. Întreabă, mă rog, băbacă, pe monsiu Lencur, dacă au primit o carte de la mine, căci nu primăsc nici un răspuns.

Cu fiască plecăciune sărut mânile dumatiale, băbacă, și sînt prèplecat și supus fiu,

Kogălnicean

B.A.R., S 15/DCCXLVI

25

[Către surori]

[Lunéville,] le 7/19 Février 1835

Mes très chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos charmantes lettres; j'ai rendu grâce au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien. Quant à moi, vous saurez

que je suis assez bien. Je suis bien chagrin de ce que mon père ne donne plus des soirées et que vous restez seules, comme dès mon temps, mais vous devez vous consoler, car peut-être que mon père a eu ses raisons pour cela. Nous avons reçu des nouvelles du Prince, où il dit que nous pouvons aller au théâtre, mais maintenant nous n'avons pas d'acteurs. J'ai reçu la lettre de Monsieur Cuénim et je lui ai répondu. Mes chères sœurs, vous m'envoyez des recettes pour des confitures que, pour pouvoir faire, il faut avoir des fruits et nous sommes encore au cœur de l'hiver. Ainsi envoyez-moi des recettes comme pour des confitures de chocolat et d'autres. Quand ces choses seront finies, alors donnez-moi des nouvelles soit littéraires, soit politiques, ou bien particulières, au lieu de recettes. Car j'aime mieux les choses nouvelles que les confitures. Je suis bien aise de ce que les livres que je vous ai envoyés vous font du plaisir. C'est avec bien de la peine que +...+ que les affaires de Monsieur Cuénim ne vont pas aussi bien que je le voudrais, j'en suis sincèrement affligé. J'ai entendu que l'on se propose de fonder un pensionnat de demoiselles. Ici on donne beaucoup de soirées, mais nous n'allons pas, parce qu'on ne nous permet pas. Si j'avais quelque occasion, je pourrai vous envoyer des chapeaux de Paris et d'autres choses, mais je n'en ai pas. Faites demander à Micoli s'il n'a pas quelque correspondant à Paris, pour que je puisse vous faire quelques emplettes. Mes compliments à Madame Wimmer et à Monsieur Kische, malgré qu'il ne veut pas vous donner des leçons. Savtitz et Aleco, que j'embrasse, doivent apprendre que jamais devant *b* et *p* on ne met point de *n*, comme ils m'écrivent *je vous embrasse*, ils devaient écrire *je vous embrasse*. Du reste, je les félicite de ce qu'ils écrivent mieux maintenant. Ecrivez-moi si mon père est toujours Directeur des finances et quels sont les ministres. Mes compliments à Monsieur et à Madame Guaret, si vous les voyez. Ecrivez-moi aussi si ses demoiselles ont joué quelque nouvelle pièce. Je commence à dessiner assez bien et je m'applique autant que le temps me permet, afin qu'en retournant en Moldavie je sois un parfait artiste. Je ferai alors vos portraits. Vous re[mettez] la lettre ci-incluse à mon cher oncle Jean. S'il [est] déjà parti, vous la lui enverrez à sa résidence.

Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse et suis votre affectionné frère,

Kogalnitchan

B.A.R., S 16 / DCCXLVI

26

[Către V. Alexandri]

Lunéville, le 15 Mars 1835

Mon cher ami Basile,

C'est avec bien du plaisir que j'ai reçu votre lettre du 9 Mars. J'ai rendu des actions de grâces au Tout-Puissant, de ce que vous vous portez bien, car il y a déjà

un mois que je vous ai écrit, et j'étais dans de vives inquiétudes, voyant que je ne recevais aucune réponse. Vous saurez que je me porte assez bien; seulement je souffre, des jours entiers, des yeux.

Vous avez mal compris, mon cher, ce passage de ma lettre où je vous écris que vous avez oublié que vous êtes moldave; ce n'est pas parce que vous vous destinez aux sciences naturelles que je vous l'applique. Non, Dieu m'en garde, la médecine est un état autant qu'un autre et peut-être plus utile. Mais c'est que, dans votre lettre, vous êtes si exalté en parlant de la France: „toute les bouches du monde ne pourront jamais etc.“, que je commençais à douter de votre patriotisme. Oui, j'en conviens, il y a une bien grande différence entre notre patrie et la France.

Celle-ci est grande, riche, puissante, un des pays les plus distingués de l'Europe, et le premier par la beauté de son territoire, par ses grandes connaissances et par le caractère franc et loyal du peuple charmant qui l'habite. La langue française est la langue universelle. Elle est la première entre les langues modernes. Les plus grands génies l'ont illustrée et embellie.

La Moldavie, au contraire, est petite, pauvre, n'est célèbre que par son passé, encore ignoré des nations étrangères; à peine commençons-nous à lever la tête, à peine remuons-nous les chaînes de l'ignorance. Mais puisque c'est notre pays, il faut le tenir, et tout ce que nous pouvons faire de mieux c'est de tâcher à le servir et à l'illustrer par nos talents, par nos vertus et par nos bras s'il le faut.

Oui, mon ami, soyez toujours bien moldave, aimez et servez votre patrie, quelque petite et quelque pauvre qu'elle est. Souvenez vous que les Hotentons [sic!] préfèrent mieux se couronner avec les entrailles de leurs bœufs, plutôt qu'avec les ornements de l'Europe. Prenons exemple de ces hommes et faisons de même. Nous sommes moldaves, nous devons l'être jusqu'à nos derniers moments.

Quel à été le but de nos parents en nous envoyant dans ces pays étrangers et si éloignés de nos foyers? C'est de nous appliquer aux études, c'est à nous enrichir des sciences et des connaissances que renferme la France et les transporter ensuite dans les lieux où nous avons reçu le jour. Faites, donc, ô, mon ami, les devoirs que vous imposent la patrie et les vœux de vos parents! Devenez instruit et surtout vertueux! En retournant en Moldavie, la gloire et les bras de nos compatriotes nous attendent. Je ferai aussi mes devoirs.

Voilà mes idées, voilà mes seuls plaisirs, voilà ma consolation loin de mon pays; je ne suis heureux que dans l'avenir.

Mais je vois que j'ai trop parlé et que je n'ai rien dit. Adieu, j'espère vous revoir dans quelques mois d'ici. Ecrivez-moi plus souvent.

Je vous embrasse et suis à jamais votre sincère ami,

Michel Kogalnitchan

Présentez, je vous prie, mes respects à Monsieur Fournaraky. Donnez-moi aussi, selon votre promesse, quelques détails sur la capitale. Vous verrez les

nouvelles que j'ai reçues de la Moldavie dans les lettres que j'écris à mes camarades.

A.N., Arhivele Istorice Centrale, Col. „Gh. Nicolaiasa”, p. I, nr. 101

27

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 16/28 mart 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor duminice, băbacă.

Cu cea mai mare bucurie a sufletului am primit cartea care ai binevoit să-mi scrii, din 18/30 februarie. Am dat laude preamiloș[ivului] Dumnezeu că vă aflați în bună stare și în deplină sănătate. Eu nu v-am răspuns până acum pentru că nu am fost prea bine. Să vede că am răcit, căci dintăi mi s-au umflat o geană, pe urmă am amorțit, mă durea pieptul și tușam. Iar acum, slavă preaputernicului Ziditoriu, mă aflu sănătos. Doftoria care îmi scrii să fac pentru geane am făcut-o și mi-au folosit. În luna lui mai voi urma poronca duminice. Scrisoarea prin care mă înștiințezi că monșiu Lencur au sosit, precum și bucătariul, am primit-o, și îndată am și răspuns. Domnul Pop, bancheriu, mi-a trimis prin dilijanț banii care ai binevoit să-mi trimiteți. Însă nu mi i-au trimis toți, căci 30 galbeni fac în franci 345, și mi-au trimis numai 337 și jumătate. Pe urmă din acești bani îmi oprește 5 franci și jumătate pentru răvașurile care mi-au trimis. Apoi aici în Liunevil am plătit încă la dilijanță șapți franci pentru adus. Eu i-am scris ca să-mi dai mai bine poliță la un negustor din Liunevil, și așa n-aș fi prăpădit din 345 franci 20 franci și jumătate, adică 8 franci lipsă, căci în loc să-mi trimată 345 mi-au trimis numai 337 franci, di vreme ce galbanu face 11 franci și jumătate. Pe urmă 7 franci ce am plătit la dilijanță pentru adus și 5 franci și jumătate pentru răvașurile care domnu Pop mi-au trimăș ca să mă înștiințeze că îmi va trimete banii. Afară de aceasta am mai plătit încă eu aice vro patru franci pentru răvașurile lui, căci el au plătit numai până la sfârșitul țării nemțăști, [iară eu] de la intrarea în Franția. Deci mă rog, băbacă, [ca, când] îmi vei mai trimete bani, să scrii domnului Pop ca să-mi dai poliță, sau pentru Paris, sau pentru Liunevil, căci așa nu voi prăpădi atâta de mult. Am văzut prin scrisoarea duminice că Domnu mi-au făcut leafă de 150 franci pe șasă luni, însă până acum n-am primit nici o scrisoare de la domnu Lencur, însă trebuie să primim în puțan, precum și banii, căci simestru s-au împlinit și acum începe celelalte șasă luni, pentru care nu avem bani. Arată, mă rog, băbacă, lui domnu Lencur închinăciunile mele și zî-i ca să ne trimată bani cât mai în grabă, căci n-avem nicicacum straie, precum și bezădelile. Eu i-am scris de două ori, dară n-am primit nici un răspuns.

Băbacă, mă rog, ai bunătate de pune în plicul duminice cărțile care ți-a trimite Matei Milo, căci el nu poate să mi li trimată sângur, de vreme ce costisăsc foarte mult. Mă rog ai bunătatea aceasta, căci mi-i adevărat prietin, care mă iubește foarte mult.

Am postit săptămâna dintâi, precum vom posti și cea de pe urmă. Am vrut să fac post mercuria și venirea, dar fiindcă nu știe aice să facă bucate de post, de vreme ce nu să gășăsc, ni da numai cartofe, și pe urmă îmbolnăvindu-mă, doftoru nu m-au lăsat.

Cu fiască plecăciune sărut mânil dumitale, băbacă, și sânt prèsup fiu,

Kogălnicean

Am auzit, băbacă, că acum la mai are să vie la Liunevil nepotul Domnului, adică fiul cucoanei Rucsandei Mavrogheni. Deci mă rog atunce ca să dai aceluia care îl va întovărăși aice, adică sau slujei, sau pedagogului, vreun șal de a dumitale ca să mi-l aducă mie, căci aice în Franția nu să gășăsc nicicacum și sânt piste măsură scumpe. Pentru un șal turcesc poate cineva să iaie până la două sau trii sute de galbeni. Știu că dummeta ai multe, de aceea te rog ca să binevoiești să-mi trimeți și mie unu, însă să fie șal iar nu taclit, căci taclituri să gășăsc prea multe. Te rog iar ca să-mi trimeți și vro sulimie sau suvaie sau cutnie ca să-mi fac un surtuc de vară, căci aice mai toți port de când au venit mulți lehi după luarea Varsaviei. Însă ajungând la marginea Franției atunce trebuie să le ascundă, adică să se împrejure pe didesuptu strailor sau să se îmbrace cu antireiu și să se lege la cap cu șalu, căci atunce îi slobod de vreme ce socotesc că-i portu așa.

D-aici doi dascali de la coleghiu vreu să meargă în Moldova pentru lucrarea pământului, căci aice să lucrează pământul foarte bine, iar nu ca în Moldova. Bezădelile le-au făgăduit răvașuri de recomandație, precum și domnu abate. Prin prileju acesta voi trimite și duduicilor ceva cărți, căci cât pentru zariflicuri nu pot să li trimăt de vreme ce sânt scumpe. Scrie-mi, mă rog, băbacă, dacă socotești că acești profesori vor putè prohorisi în Moldova, ca să nu meargă degeaba, de vreme ce sânt niște tineri foarte di treabă și învățați. Ei să vor porni pe la mai, deci mă rog să-mi răspunzi cât mai în grabă.

B.A.R., S 17 / DCCXLVI

28

[C ă t r e s u r o r i]

[Lunéville,] le 16/28 Mars 1835

Mes très chères sœurs,

C'est avec le plus grand plaisir que j'ai reçu les lettres que vous m'avez écrites en date du 17/29 Février. J'ai reçu plusieurs de vos lettres et je vous ai répondu. Je suis bien aise de ce que vous portez très bien. Quant à moi, vous saurez que j'ai été malade quelques jours; maintenant, grâce à Dieu, je me porte assez bien. Vous présenterez, je vous prie, mes respects à Monsieur Cuénim et vous lui témoignerez ma gratitude de la bonté et de l'amour qu'il me témoigne. Je lui ai répondu aux lettres obligentes qu'il m'a écrites; je ne sais pas s'il a reçu mes

réponses. Vous dites que vous êtes contentes de ce que j'ai acheté beaucoup de livres pour remplir mon armoire, mais jusqu'à présent j'ai plus qu'il n'en faut pour le remplir, puisque j'ai déjà plus de trois cents volumes en 8°. Tout ces livres sont accompagnés de très belles gravures. J'ai les œuvres de Chateaubriand, de Buffon, de Voltaire, de Racine, de Corneille, la *Bibliothèque des voyages* en 50 volumes, les œuvres de La Harpe et beaucoup d'autres ouvrages du jour. J'aurai l'occasion de vous envoyer au mois de Mai plusieurs livres. Je voudrais vous envoyer des choses de luxe, tels que bonnets, souliers, fichus; mais c'est que tous ces objets coûtent cher et ma modique bourse ne me suffit pas. Si vous voulez avoir quelques objets pareils, tâchez de dire à mon père de m'envoyer une trentaine de ducats et vous aurez de très jolies emplettes, qu'en Moldavie vous ne pourrez acheter pour cent ducats. Mais que cet argent m'arrive pour le quinze Mai, car plus tard je ne pourrai rien faire, puisque l'occasion m'échappera de vous les envoyer. Maintenant nous n'avons pas d'acteurs à Lunéville; je ne pourrais donc vous dire si on donne de jolies pièces. Avec la même occasion je vous enverrai mon portrait. Je voudrais savoir depuis quand Madame Garet est devenu Madame de Garet, est-ce depuis mon départ de Moldavie [?] Millo demeure chez le spatar Scarlat Croupensky, tout près de nous, vous lui enverrez cette lettre ci-jointe et vous lui ferez demander la réponse. J'ai écrit à mon oncle par ma dernière lettre que j'ai envoyée à mon père. Tâchez d'en avoir la réponse et me l'envoyer, vous lui écrivez aussi de ma part en lui disant que je le prie de tenir sa promesse. Vous ne me dites pas s'il est déjà employé. Ecrivez-moi si vous recevez mes lettres trouées, car celles que je reçois de Moldavie ont une quantité de trous, qu'on fait sans doute à l'entrée de l'Autriche. Présentez mes compliments à Madame Wimmer, à [mes] cousins, à Monsieur Kische, si vous le voyez, et à tout le monde. Ecrivez-moi plus souvent et plus et donnez-moi de nouvelles.

Adieu, je vous embrasse et suis votre affectionné frère,

Kogalnitchan

J'embrasse tendrement Savtitz et Aléco. Ecrivez-moi s'ils apprennent bien.

B.A.R., S 18 / DCCXLVI

29

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 6 / 18 april 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut mânila dumatăle, băbacă.

Cu cea mai mare bucurie a sufletului am primit răvașul dumatăle din 18/30 mart; am dat laudă preamiloștivului Dumnezău că mult mie scumpă sănătatea dumatălevoastre să află în fericită întregime. Cît [pentru] mine vei ști, slavă Ziditorului, că mă află [destul de] sănătos. Pentru coriu Dumnezău m-au ferit,

însă, și chiar de m-ar fi lovit, n-ar fi fost nici o primejdie, pentru că aici coriul n-are nici o răutate și bolnavul nu trebuie să șadă 40 de zile în casă, ca la Moldova. Numai bezădelile au fost bolnave, dară atât de puțân, încât au șăzut în pat numai patru zile și pe urmă au mers cu noi la Nansi, un târg mare, aproape de trii ceasuri de Liunevil, pentru care îți voi da relație prin viitorul meu răvaș. Scrisoarele dumitale din 22 fevr[uarie]/2 mart și din 1/13 mart le-am primit. Pre cea dintâi ți-am răspuns îndată, însă pe al doile n-am putut până acum și dar îți scriu acum pentru amândouă. Pricina acestei întârzieri este că am avut examen și darea premiilor și deci am vrut ca să mă sălesc și eu ca să pot avea ceva. Așa dară după examen am avut premiu întâi din limba nemțească. Cărțile care mi le-au dat nu pot să ți le trimet pentru că sânt mari și grele, dară îți trimăt hârtia alăturată care au fost lipită pe ele și unde directorul coleghiului au iscălit. În limba franțeză, grecească și latinească, care fac numai un clas, am primit acsesitu, adecă premiu al patrule, din pricina că latinește încă nu știu bine și că clasul în care sânt îi mare, de vreme ce-i clasul ritoricii mici. Piste cinci luni vom întra în clasul ritoricii mari. Bezedè Grigori n-au avut premiu, însă îi de nădăjduit că la sfârșitu anului va avè multe. Mă rog ca să arăți premiu meu și lui moșu Iancu, ca să vadă că mă sălesc. Banii de la bancheriul de la Viena i-am primit, precum ți-am scris prin trecutul meu răvaș.

În gazetele din Franția să vorbește mult de Moldova și de Valahia. Dăunăzi am cetit că aceste prințipaturi s-au cunoscut neatârinate de Anglia și de Austria, că turcii n-au a mai lua bir de la Moldova. Foarte mult m-am bucurat de aceasta, căci, dacă așa este, atunce vom fi și noi un norod slobod, [ocâ]rmuiți de Domnii noștri, neavând a pleca [capu] supt jugul turcului. Mă rog, băbacă, înștiințază-mă dacă aceste novitate sânt adevărate.

Banii de la monsiu Lencur i-am primit, precum și pentru straie, 17#, însă aice postavul îi mai scump decât la Moldova și din acești bani mi-am făcut numai un frac. Fiindcă n-avem nicicacum vreun surtuc curat, apoi am luat 14# din leafa mè de mi-am făcut un strai, precum și bezădelile au făcut tot aceeași. Pentru această pricină am scris toți împreună și lui monsiu Lancur ca să ne mai trimată bani. Harbuzii i-am primit în bună stare și voi începe a-i sămăna, însă nu știu cum trebuie a-i păzi și a-i grijî. Noi facem post această săptămână, însă ca pustnicii, mâncăm numai pâine, cartoafe și mere coapte, pentru că alte lucruri nu să gășasc aice.

Cu acest prilej gășasc ca cea mai scumpă a mè datorie de a-ți pofiti bună pitrecire, de a ruga pre milostivu Dumnezău ca să vă păzască în deplină sănătate și fericire și să vă ajute ca să pitreceți fericiți și mulțamiți sfintele sărbători a Paștilor. Dumnezău să vă învrednicească ca toate dorințele dumilorvoastre să se împlinescă cu fericire, după placul dumilorvoastre. Atunce mă voi țânè pentru cel mai norocit om și voi slăvi numele preputernicului Ziditoriu. Aceste sânt cele mai învăpăiate dorințe a celuia ci este cu cea mai mare fiască plecăciune a dumitale preplecat și supus fiu,

Mihalachi Kogălnicean

30

[C ă t r e s u r o r i]

[Lunéville,] le 6 / 18 Avril 1835

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu vos aimables lettres datées l'une du 12/24 Mars et l'autre du 6/18 du même mois. J'ai senti un plaisir inexprimable en les lisant et j'ai rendu grâce au Créateur de ce que vous vous portez bien. Quand à moi, je suis assez bien, seulement j'ai souffert une dizaine de jours de la poitrine. Je suis bien aise des détails que vous me donnez sur les ordonnances du Prince pour la prospérité publique. J'ai vu dans les journaux que la Moldavie a été reconnue indépendante par l'Angleterre et par l'Autriche et que le Prince de Moldavie a déclaré Galatz port libre. Ecrivez-moi si cela est vrai. Vous me dites que Negrouce a traduit quelques pièces en moldave, mais vous ne me dites pas s'il [les] a fait jouer ou imprimer. Je croyais que la Moldavie était encore éloignée de voir dans son sein de grands crimes, mais malheureusement j'ai été trompé. Ecrivez-moi d'où est ce monstre qui a dévoré son enfant et quelle peine lui a-t-on infligé. Pour le livre dont je vous ai écrit, mon père n'a qu'à l'envoyer avec quelque personne de sa connaissance à Vienne chez le banquier Popp et lui écrire de me le faire parvenir et je l'aurai dans peu. Dites à mon père que je le prie infiniment de me l'envoyer, puisque j'en ai grand besoin. Lorsque dans la *Gazette Moldave* il y aura des poésies ou bien de l'histoire moldave, envoyez-les moi, et vous m'obligerez. Le *Robinson* a été plusieurs fois traduit en moldave, ainsi ce n'est pas pour la première fois. Vous devez le trouver dans [ma] bibliothèque. Celui qui paraît aujourd'hui est sans doute traduit par Monsieur Basile Dragitche. Ma chère Savtitzza, Monsieur Cuénim a eu raison de se moquer de vous; j'espère bien qu'une autre fois vous serez plus attentive, car, voyez-vous, ce n'est pas joli pour une jolie demoiselle de votre âge que de faire de pareilles fautes, fi, c'est une horreur [!]. Aleco, je vous embrasse, mais quand on travaille, on ne doit pas s'empresse pour aller s'amuser; au contraire, quand on s'amuse, on doit s'empresse pour aller travailler. Si vous êtes sage et si vous apprenez bien, je vous enverrai de jolis livres à la fin de Juin. Ici, mes chères sœurs, il n'y a pas de comédiens pour le moment. Les acteurs de Nancy, qui est une très belle ville et où j'irai passer mes fêtes de Pâques (à mon retour je vous en donnerai des nouvelles par ma prochaine lettre) sont venus une fois à Lunéville. Ils ont donné une représentation composée de deux parties: *Le pré aux clercs*, opéra en quatre actes, belle pièce, et *Le chalet*, opéra comique en un acte, jolie pièce. Je passe mon temps quand je le peux, à lire différents ouvrages et beaucoup de journaux, tels que *La Gazette de France*, *L'Estafette*, *La Caricature*, *Le Voleur*, *Le Mercure de France*, *La Revue Maritime*, *La Revue des deux mondes*, *La Revue de Paris*, *Le Protée*, *Journal des modes* et d'autres petits journaux. Je suis abonné à quelques-uns, quant aux autres je les emprunte pour les lire et ensuite

je les rends. Donnez-moi des nouvelles. Adieu, passez-bien votre temps, pendant les Pâques amusez-vous bien et pensez quelquefois à votre frère. Remettez ces lettres a mon oncle et à Monsieur Cuénim.

Kogalnitchan

Vere Cotine, am primit cu [mare] bucurie răvașul dumitale și am slăvit numele Domnului că [te] afli sănătos. Duducile îți vor spune ce fac, adică că învăț și că nu cunosc pre nimeni. Arată lui moșu Iancu și mătușicăi Mărioara că li sărut mânilor, precum și verișoarei Elencului. Multe închinăciuni lui văru Alecu și Gheorghită, precum și la ceialalți și la toți prietini.

Kogălnicean

B.A.R., S 20 /DCCXLVI

31

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 27 april /9 mai 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor dumitale, băbacă.

Cu cea mai mare bucurie am primit răvașul dumitale din 1/13 april și am văzut că milostivul Dumnezeu vă păzăște în cea mai mare în[tregime] a sănătății. Eu, slavă Ziditoriului, mă port bine. Nu este greșala mè că nu țin răspuns îndată la răvașurile dumitale din 2 și 13 mart, ci împrejurările. Căci (precum îi și fi văzut prin răspunsurile ce-n ziua de Paști țin trimăs), având un examen mare, am trebuit ca să mă sălesc foarte mult, și fiind[că] pentru aceasta avem vreme numai duminica și joia, căci în celelalte zile toate ceasurile sânt întrebuințate la deosăbite învățături, apoi n-am putut să-ți scriu îndată, ci am vrut ca mai bine să mai aștept ceva, ca să-ți pot da vro mulțămire, adecă să-ți arăt că am primit vreun premium, precum am și avut norocire de a câștiga. Iar la răvașul dumitale din 18/30 mart țin răspuns îndată. Bani de la bancheriu Pop i-am primit, precum vei vidè din răvașul meu din 7/19 april. Numai bezăde Dumitrachi și bezăde Grigori au fost bolnavi de coriu, însă foarte puțân, dar eu n-am fost, și chiar de m-aș și fi îmbolnăvit n-ar fi fost nici o primejdie, căci aici coriul îi foarte ușor, iar nu ca la Moldova.

Sânt acum vro zăce zile de când domnu Lencur au scris din poronca Măriei Sale că domnu abate să tragă pre bezădele de la școala publică și să le deie dascalii particulari. Această poroncă îndată s-au împlinit, dară nu știu dacă aceasta să atinge și de mine. Până când voi fi sigur că trebuie să învăț ca și bezădelile, apoi eu tot merg la coleghium, însă eu aș dori că mai bine să învăț tot unde învăț și până a[cum, c]ăci învățăturile îs mai bune. Iară acasă nu să pot aduce dascalii cei buni, pentru că n-au vreme și mai ales că domnu abate are un haractir prea slab ca să fie

ascultat; de aceea și bezădelile mai bine ar face să învețe la colegiu decât acasă. Mă rog, băbacă, arată aceasta lui domnu Lencur, căruia i-am și scris un răvaș. Am văzut iarăși într-o scrisoare de a domnului Lencur către bezădele, în care scrie că Măria Sa Vodă îl sălește ca să vie iarăși în Franția, însă nu știu pentru ce aceasta. Poate că dumneta o știi, scrie-mi și mie, mă rog.

Aice toate gazetele vorbesc de neatârarea Moldovei și a Valahiei; unele zic că Anglia au făcut aceasta, ca turcul și rusul, bătându-se vreodată, să nu poată intra în Moldova, altele zic că împăratul Neculai au făcut aceasta, ca dintăi să-și tragă inimile moldovenilor în partea lui și apoi să unească aceste prințipaturi cu imperia Rosiei. Mă rog, dară, băbacă, dacă aceste vorbe sânt adevărate, să-mi scrii și mie.

Cu cea mai mare fiască plecăciune sărut mânilor dumnitale și sânt a dumnitali prèplecat și preasupus fiu,

Kogălnicean

B.A.R., S 21 / DCCXLVI

32

[Către surori]

[Lunéville,] le 10 Mai 1835

Mes très chères sœurs,

Vous m'écrivez que vous êtes dans une grande inquiétude de ce que vous n'avez pas reçu des lettres de moi depuis longtemps; je sens que je suis coupable, mais involontairement; l'examen que j'ai eu à soutenir a été la cause de ce retard, de même que j'ai écrit aussi à mon père. Je me porte bien, mais quelquefois je sens de douleurs de poitrine, ce qui me vient de ce que je reste toujours assis et que je ne fais pas beaucoup d'exercice. J'espère que, quand je retournerai en Moldavie, j'aurai le bonheur de lire les chefs-d'œuvre inintelligibles de Botezato; mais, en attendant, je ne sais pas quel est le fou qui en achète des exemplaires. Ecrivez-moi quel est le titre de l'ouvrage que S.A. le Prince a donné au cabinet de l'histoire naturelle. Moi j'ai aussi un ouvrage en ce genre, mais qui coûte extrêmement cher, c'est *L'Histoire des progrès des sciences naturelles* en 80 volumes, plus 80 livraisons de plus de huit cents gravures coloriées. Il m'a coûté 60 # puisque je l'ai acheté petit à petit. Mais c'est un ouvrage magnifique. En Moldavie il doit coûter 600 #, car les livres s'y vendent dix fois plus cher qu'ici. À propos, vous me dites le nom du futur de Mlle Pulchérie Ghika, mais vous ne me dites pas les lettres des époux de M^{les} Alexandry, Cavako et Garet. Je suis bien curieux de les savoir. Je suis bien aise de ce qu'on a établi aussi en Moldavie une compagnie de pompiers à feu; car ici, en France, il y a en même jusque dans les plus petits villages. Ici la musique moldove est inconnue; ainsi je vous prie de m'envoyer sur chacune de vos lettres une chanson en notes, car plusieurs personnes m'en ont prié.

En revanche je vous enverrai aussi de musique française aussitôt que j'en trouverai l'occasion. Les grains de melons-d'eau n'ont pas encore poussé. Je ne sais pas si vous avez reçu une lettre de moi où j'écris à mon père au sujet de deux Français qui désirent aller en Moldavie. Ici il n'y a rien de nouveau, si ce n'est que dans un mois nous aurons le camp, où il y aura six régiments de dragons, ainsi qu'un des fils du roi. Nous aurons aussi dans peu des acteurs. J'ai maintenant dans ma bibliothèque jusqu'à cinq cents volumes, tous en 8° et avec de très belles vignettes et gravures. Quand je retournerai en Moldavie nous aurons avec quoi passer gaiement les longues soirées d'hiver au coin du feu, car je n'ai choisi que des livres amusants. Aussitôt que j'aurai trouvé l'occasion, je vous enverrai quelque-uns. J'embrasse Savtitzza et Aleco. Mes respects à Monsieur Cuénim, à Monsieur Kische et à Madame Wimmer. Vous enverrez cette lettre à Millo et vous lui demanderez réponse. Mes compliments à mes cousins. Je vous embrasse et suis avec le plus vif attachement votre affectionné frère,

Kogalnitchan

Băbacă, mă rog, zi lui monsiu Lencur ca să scrie domnului abate ca să-mi dei voie să mă plimb câte jumătate de ceas în toate zilele, căci de multe ori am durere de piept din pricină că toată ziua șăd și nu umblu nicicacum, și doftorii sânguri mi-au zis ca să mă primblu mult, pentru că nefăcând aceasta sângele să aprinde și de aceea mă doare pieptul.

B.A.R., S 22/DCCXLVI

33

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 13 / 25 mai 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor dumatiale, băbacă.

Cu cea mai mare bucurie a sufletului am primit răvașul dumatiale din 15/27 april. Am dat laudă preamiloștivului Dumnezău că vă aflați cu toții sănătoși. Eu acum mă port binișor. Pricina că nu Ț-am răspuns îndată la răvașul acesta este că am fost bolnav de friguri și de piept. Am șăzut vro săptămână în pat. Iar acum, slavă Preaputernicului, sânt bine, dară încă slab. Pricina boalei acestei este că șăd tot în casă și că nu îndeletnicesc nicicacum mădulările mele, însă doftorul au hotărât ca să mă plimb în toate zilele câte un ceas. Dumneata zici că pentru că nu mă păzesc de răcele, de aceea mă îmbolnăvesc; nicicacum nu-i aceasta pricina, căci aice îi foarte cald. Iată adevăratele pricini: dintăi, apa este foarte ră și puțână, al doile, bucatile, care sânt într-un hal foarte rău. În început am fost bine aice, dară acum au început a scăde. Odăile sânt foarte răle, nu din pricina mărimii, ci din pricina scârnaviei. Când am venit aice, atunce, ca să închidă ochii lui monsiu

Lencur, ne da bucate tot bune, odăile era grijâte, dar, îndată după ce monsiu Lencur au purces la Moldova, au început a lua perdelile, a ne da niște crivaturi scârnave și strâcate, în sfârșit acu la masă nu ni dă adeseori decât o zamă cu pâine în loc de ciorbă, un răsol, o bucățică de slănină, o friptură și un măr sau nuci. Aceste ți le scriu numai dumitale și mă rog ca să nu spui nimănu; dară în puțân bezădelile vor scrie Măriei Sale că sânt degustați cu totul de Liunevil.

Doi munteni, adecă doi valahi au trecut pe aice viind de la Paris și mergând la București. Ei au să meargă și la Iași. Eu n-am fost acasă când ei au venit să ne vadă, deci întreabă-i să-ți spuie în ce hal au găsit odăile noastre și ce le-au zis bezădelile ca să spuie Măriei Sale lui Vodă. În sfârșit și bezăde Vogoridi are să se întoarcă în puțân de la Londra la Moldova și atunce ți va da destule relații, precum și directorul teatrului, Furo, la întoarcerea sa.

La ochi mi-i bine acum. Nu știu încă cum să-ți mulțămesc pentru bunătatea ce ai avut ca să-mi trimeți cu Furo 10 #, precum și o suvaie. Până acum n-au ajuns aice, dar trebuie să vie în puțân. Poate că m-am greșit, dară nu Ț-am cerut un șal întreg, ci o bucățică de șal pentru jăletcă, însă nu-i nimic.

Nu pot să-ți descriu ce măhnicie am sâmtit cu toții când am văzut că bietul domnu Lencur au murit. Sârmanu! Ce om bun era, și el sângur putea ca să ne ușureze traiul la Liunevil. Măria Sa Vodă au și scris un răvaș bezădelilor vestindu-le această nenorocită întâmplare. Toți sântem măhniți.

Banii care îmi trimeți îmi vor fi de mare folos, căci am gând ca duminicile și joile să fac niște plimbări mici pimprejurul Liunevilului. Eu, pentru piept, m-am tocmit cu [o] fimeie ca să-mi deie de două ori pe zi lapte de capră. Dar îi foarte scump, de vreme ce trii păhară plătesc trii lei. Pentru tinerii franțezi, ei au hotărât ca să meargă negreșit în Moldova.

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor dumitale și sânt al dumitale prèplecat și supus fiu,

M. Kogălnicean

B.A.R., S 24 / DCCXLVI

34

[C ă t r e s u r o r i]

[Lunéville,] le 13 /25 Mai 1835

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu avec le plus grand plaisir vos charmantes lettres en date de 11/23 Avril et je rends grâce au Ciel de ce que vous êtes toutes bien portantes. Quand à moi, vous saurez que j'ai été malade de la poitrine; j'ai eu aussi la fièvre, mais maintenant je jouis d'une assez bonne santé. Je suis bien fâché de ce que mon père n'a pas voulu satisfaire à votre demande, en vous donnant de l'argent pour des

chapeaux; allons, il faut vous en consoler. Je tâcherai dans peu de vous faire ce petit plaisir, lorsque mes moyens me le permettront. Je tâcherai de vous envoyer le plus de livres que je pourrai avec la première occasion. Vous me dites aussi que j'envoie maintenant la bibliothèque que me suis formée, mais c'est impossible, vu que tous les ouvrages que j'ai sont encore incomplets ou bien en souscription, ou bien ne sont pas encore reliés et que je ne peux pas les envoyer sans qu'ils soient reliés. Vous me dites que les élèves de la Société Philharmonique de Bucarest ont donné une représentation, mais vous ne me dites pas [où] ils l'ont donnée: est-ce à Iassy ou bien à Bucarest [?] Il paraît qu'en Moldavie tous les bourgeois se donnent le titre de *de*, mais c'est une chose permise, car de même en France je puis me nommer le fils du Grand Mogol sans que quelqu'un me conteste ce titre, et Madame Garet est assez instruite et assez spirituelle pour savoir cela; par conséquent elle a ajouté un *de* qui anoblisse l'action qu'elle a faite lorsqu'elle a quitté la Moldavie furtivement, mais il faut lui pardonner cette petite vanité-là; laissons-lui ce *de* qui a tant de charmes pour elle et pour sa noble demoiselle. Mes chères sœurs, mon père m'a envoyé quelques petits choses par Monsieur Baptiste Foureaux, écrivez-moi s'il m'a envoyé aussi le livre moldave dont je vous ai écrit. Faites une révision dans mes livres et envoyez-moi la liste des volumes qui me manquent, vous noterez quel est le volume qui manque, où est-il imprimé, en quelle année, quel ouvrage et chez quel libraire on le trouve, parce que je veux compléter les livres qui me manquent. Vous m'obligerez infiniment. Nous avons maintenant des acteurs à Lunéville; j'y vais les dimanches et les jeudis, mais ils m'ennuient, car ils jouent bien mal. Mes respects à Monsieur Cuénim et à Madame Wimmer. J'embrasse Savtitz et Aleco. Adieu mes chères sœurs, portez-vous bien. Votre dévoué frère,

Kogalnitchan

Je baise les mains de mon cher oncle Jean; je n'ai pas pu lui écrire, vu que je suis encore faible.

B.A.R., S 25 / DCCXLVI

35

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 6 / 18 iunie 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor dumatiale, băbăcă.

Scrisoarea dumatiale din 10/22 mai cu cea mai mare bucurie a inimii am primit-o. Am dat laudă multmilostivului Dumnezeu că mult mie scumpă sănătatea dumatiale să află în deplină întregime. Cât pentru mine vei ști că acum mă aflu foarte bine, pentru că vremea îi foarte frumoasă și că acum am puțină vreme de primblat.

Îți trimăt relația orașului Nansi. Îi un târg depărtat de Liunevil de trii ceasuri; are patruzăci de mii de suflete. Îi una din cele mai frumoase politii a Franței. Ulițiile sânt drepte, largi și toate casăle au cinci rânduri. Sânt multe frumoase piațe și primblări. Are o bibliotecă, o academie, un muzeum de cadruri și o frumoasă șală de priveliște.

Piste două luni avem examen și mă voi săli ca să iau multe premii, ca să vă mulțămesc. La Liunevil nu să învăț pravilile, dară la Paris; și încă dintăi trebuie ca să învăț ritorica, loghica și filosofia, pentru care trebuie doi ani, și atunce voi învăța pravilile.

Gazetile de aici vorbesc pentru neatârarea Moldovei; aceste novitale le au primit de la Țarigrad. Harbuzii au crescut mari și nădăjduiesc că vom mânca și anul acesta. Batist Furo încă nu s-au pornit să vede de la Iași, de vreme ce n-au ajuns la Liunevil.

Băbacă, Vasălică Alecsandri, fiul spatariului Alecsandri, îmi scrie de la Paris că părintele său are să vie în Franția în anul acesta ca să lasă la Paris pe fiul său cel mai mic. Nu cred că și dumneta vei vini, precum ai zis la Iași, dară mă rog că dacă spatariul Alecsandri are să vie cu adevărat în Franția, apoi mijlocește ca, trecând prin Liunevil, să mă iaie și pre mine la Paris, căci atunce voi avè vacanție și foarte mult aş dori ca să văd și eu acest frumos oraș, minunea lumii.

Aice mergem de două ori la teatru, dară nu-i atât de bun ca cel de la Iași. Am văzut în gazetile de aici că Adunarea Obștească a Valahiei au mai dat încă domnului Ghica pentru Curtea sa 600 000 lei. Monsiu Chiunem îmi scrie că domnul Lencur au lăsat opt sute de galbini de datorii; nu știu cum să poate aceasta. Mă rog, băbacă, dacă ai găși prilej, să-mi trimeți cartea aceea pentru care te-am rugat. Scrie-mi, mă rog, pentru ce bucătarii franțuji au ieșit de la Măria Sa Vodă.

Cu multă fiască plecăciune sărut mânila dumatiale, băbacă, și sânt al dumatiale prèplecat și supus fiu,

M. Kogălnicean

B.A.R., S 26 / DCCXLVI

36

[Către surori]

[Lunéville,] le 6 / 18 Juin 1835

Mes très chères sœurs,

C'est avec le plus grand plaisir que j'ai reçu votre lettre du 9/21 Mai. J'ai rendu des actions de grâce au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien. Quant à moi, vous saurez que je suis d'une parfaite santé. Je vous remercie de toutes les nouvelles que vous me donnez; j'en ai lu la description avec bien de plaisir. Comme je vous ai promis, je vous enverrai quelques jolis ouvrages, mais il

n'y a pas d'occasion qui se présente. Cependant j'espère que Monsieur Baptiste Foureaux se chargera de cette commission à son retour. J'ai déjà acheté les ouvrages qui sont: *Le Magasin pittoresque*, *Le Magasin universel*, *L'Annuaire des enfants*, tous ces livres sont dans le genre du *Musée des familles* et avec des gravures. Ensuite, *La France dramatique*, qui a plus de 80 comédies et vaudevilles; les ouvrages de Demoustier, celui qui a fait les *Lettres à Emilie sur la mythologie*, Walter Scott, les œuvres de Madame Guizot, *Gil Blas*, les *Mille et une nuits* et beaucoup d'autres ouvrages, qui vous plairont, j'en suis sûr. Ils m'ont coûté ici douze ducats, mais en Moldavie vous ne les aurez pas pour trente. Baptiste Foureaux n'est pas encore arrivé à Lunéville. Ici nous allons maintenant au spectacle deux fois par semaine, car les autres jours il n'y en a pas. Il y a quelques bons acteurs, mais ils ne surpassent pas Madame Laman, Artur et sa femme, ainsi que Valery. Il y a une actrice qui joue horriblement mal, et cependant il y a des personnes qui disent qu'elle joue beaucoup mieux que Mademoiselle Mars, la première actrice de Paris; aussi je la siffle toujours, car ici ce n'est pas comme à Iassy; quand un acteur a oublié de prononcer une syllabe, aussitôt les sifflets parviennent à ses oreilles. Joseph Foureaux n'a pas de rival ici qui joue mieux que lui les rôles de niais. Enfin, c'est une mauvaise troupe, je ne vais au spectacle que pour tuer le temps. Dans deux mois nous aurons la distribution des prix, ensuite nous aurons vacances deux mois; j'emploierai ce temps à voyager dans les Vosges, montagnes qui sont près de Lunéville. Pour le moment je n'ai pas d'autre chose à vous dire, si ce n'est que Basile Alexandry m'a écrit que sa sœur ne se mariait pas. J'embrasse Aleco et Savtitz. Adieu, mes chères sœurs, je suis votre affectionné frère,

Kogalnitchan

Mes respects à Madame Wimmer.

B.A.R., S 27 / DCCXLVI

37

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 1 /13 iulie 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut mânila dumatiale, băbacă.

Răvașul dumatiale din 26 mai nu l-am primit decât în 24 iunie/6 iulie și cartea dumatiale din 7/19 iunie am primit-o în 28 iunie/10 iulie; nu știu care să fie această întârziere. Precum arăți și dumnetă, că ai primit cartea mē cea mai veche mai înainte decât cea mai nouă. Domnu Batist Furo au trecut pe aice, însă la întorsul său; el au șazut aice numai un sfert [de ceas] și de aceea n-am putut să trimăt nimic ducucilor, precum le-am făgăduit. Antereiu care mi l-ai trimes, precum și altile,

le-am primit toate. Numai pentru 10 galbeni care zăci că i-ai dat mi-au spus că nu i-a primit. Însă fiindcă eu avem trebuință de bani, el m-au împrumutat, dându-i sânet de primire.

Cu cea mai mare bucurie a sufletului am văzut că mult mie scumpă sănătatea dumitale este într-o întregime. Cât pentru mine vei ști, slavă preaputernicului Dumnezeu, că acum mă port foarte bine și că nu sufăr nicicacum de piept. Cât pentru poronca ce-mi dai atingătoare de a merge la coleghiu, eu o urmez și voi împlini-o și de acum înainte. Lipitori la șăle am pus, cum mi-ai poroncit, însă nu mi-au făcut nici un bine, de vreme ce începuserăm a mă însănătoși. Noaptea dorm cu halat. Acum domnu abate ne caută mult mai bine decât înainte. Mâncarea îi bună. Mai dăunăzi au primit niște cărți de la Măria Sa Vodă și de atunci ne tractarisăște mai bine. Lapte de capră obicinuiesc a-l lua, dar îi foarte scump aice. Cât pentru copilul cuconului Lupu Balș vei ști că să poartă foarte bine, că să sălește la învățătură și că i-au scris de vro zăci ori în diastimă de trii luni. Mă mier și eu cum dumnealui n-au primit nici un răvaș.

Nu pot să-ți spun câtă bucurie am sâmtit când am văzut că Măria Sa Vodă au binevoit să mă numască ofițar în cavalerie. Mulțămirea mè este nespasă, căci eu gândem că cât voi fi în țări străine voi rămânè tot cadet. Crede, băbacă, că mă voi săli ca să mă fac vrednic de un asămine favor și că de acum înainte mă voi îndeletnici mult mai mult la învățătură și într-o lună nădăjduiesc că îți voi trimete atestat că am primit cinci premii, căci piste trii săptămâni avem examen și pe urmă vacanții de două luni. Această vreme o voi întrebuința-o de a merge într-un sat, aproape de Liunevil, unde este o școală crăiască de agricultură, acolo voi învăța lucrarea pământului. Măria Sa Vodă mi-au trimăs atestatul de ofițer. Eu îndată am alcătuit, cum ați poroncit, o carte franțuzască și am trimăs-o cu plicu bezădelilor. Iată că alăturez aice o carte pentru hatmanul; vei avè bunătate că să o pecetluiești și să i-o dai. Îți trimăt și exemplariul acsesitului, sau a al doile premium de zugrăvit. N-am putut să câștig premiul întâi, pentru că sânt școleri care învață de zăce ani a zugrăvi și eu învăț numai de șase luni, și încă sânt al doile într-un clas di triizăci de băieți.

Băbacă, am astăzi trebuință de bunătatea dumitale, pentru ca să mă ierți de o greșală mare ce am făcut, dară crede, mă rog, că în viața mea de acum nu te voi mai supăra. Știi că când am ajuns la Liunevil nu știam nicicacum latinește, dar, cum eram mare ca să întru cu copii de zăce ani în tacsia unde să începe această limbă, am fost sălit ca să sai cinci clasuri, încât am întrat în clasul domnului abate, unde să învață prosodia latinească, Chichero, Omir și scriitorii cei mai grei, latini și greci; cum nu știam nimic latinește, aș fi fost totdeauna coada dacă nu aș fi lucrat mult. Însă, cât de mult și să fi lucrat, tot nu aș fi putut ca să fiu în jumătate an cel întâi dacă nu aș fi cumpărat și cărți care să mă ajute. Cărțile, adevărat, sânt ieftine aice, dară scriitorii cei buni în toată lumea sânt scumpi, precum și aice, și avem trebuință de cărți bune. Deci m-am prenumărat la multe cărți care ieșă în toată luna, fără ca să ieu sama că luam mai multe decât nu putem plăti. Librerul nu-mi zăce nimic și eu socotem că nu avem mult a plăti. Toți banii care mi-ai dat, precum și

acei care mi-au dat Măria Sa Vodă, i-am cheltuit, și iată cum. Piste tot am avut până acum 116 #, adică 60 # care mi i-ai dat la purces, 30 # care mi i-ai trimis prin bancheriul Pop, 10 # care mi i-au dat Batist Furo și 16 # de la Măria Sa Vodă. Dintr-acești bani am plătit 15 # în drum; 35 pentru ceasornic; cu 20 # mi-am cumpărat deosăbite mărunțușuri, precum și cărți; apoi cu ceialalți am cumpărat aceste lucruri. Măria Sa Vodă ne-au trimăs puțâni bani pentru straiie. Vara au venit; deci mi-am făcut două jălețce și două părechi pantaloni albi, care m-au costisit 5 galbeni; pe urmă învățăm din banii noștri armile în toate zilile, câte 2 # pe lună, căci Măria Sa au zis că iarna să învățăm armile și jocul, iar vara călăria și a înota. Dară, cum ca să nu uităm tot ce învățăm iarna, apoi noi toți ne-am unit și avem dascali de arme, care, cum am zis, costisăsc 2 galbeni pe lună, și altul de joc, care cere câte 1 #, deci pentru patru luni de arme fac 8 # și pentru joc 4 #, care fac pieste tot 12 # până acum. Pe urmă am cheltuit cu mersul la teatru, la Nansi și alte mărunțușuri ca la 10 #. Apoi ieu mathemă de scripcă, pentru care plătesc câte 2 # pe lună. Am început a învăța de trii luni, fac 6 #, pe scripcă am dat 5 galbeni. Deci vezi c-am cheltuit până acum 108 galbeni, și mi-au rămas încă opt galbeni de cheltuit. Mai dăunăzi am cerut socoteala de la librer, și care au fost spăimântarea mē văzând că sânt încă dator cu 80 de galbeni! Am căutat ca să văd dacă nu m-a și înșălat, dar n-am putut afla nici un vicleșug. Această somă îi mare, știu foarte bine, dară am greșit, sânt vinovat, și nu am altă a face decât a mă ruga cu lacrimi ca să mă ierți, căci numai în dumneta am toată nădejdea mē. Însă pe de altă parte vei vidē că soma aceasta nu-i mare când vei ști că aici toate sânt mai scumpe, patru ori mai mult decât în Moldova, de vreme ce aice un galbăn are atâta preț cât la Iași o carboavă. Pe urmă m-am înșălat cu bunătatea cărților și cu pilda, căci, văzând pe bezădele că cumpără atâtea tomuri, am vrut să fac și eu ca și dânșii. Dară dumneta vei zice că nu trebuie să urmez bezădelilor, că nu sânt bogat ca fiii Domnului; așa este, dară eu am cheltuit numai 80 # și ei de când au venit aice au cheltuit mai mult de 200 de galbeni și mai au încă datorii de mai mult de 100 #, banii care i-au cerut de la Vodă acum. Și ce vei mai zice că și fiul paharnicului Enuță au cheltuit de când îi aice mai mult de 100 #! Crede că sânt vinovat, că am greșit, dară ce să fac [?] Rău am făcut, dară dacă nu mă vei ajuta, cine mă va scăpa [?] Poate că vei gândi că am cheltuit banii pe alte lucruri, dar iată că îți trimet izvodul de cărți ce am cumpărat. Pe poșta viitoare îți voi trimete și un răvaș de la domnul abate ca să te încredințazi de adevărul. Iată, trimăt și atestatul sălinții mele la școală. Poți să dai izvodul de cărți ce am cumpărat la monsiu Chiunem sau la oricine și vei vidē că cărțile care am cumpărat sânt bune. Sânt tânăr și nu am înțălepciune, de aceea am putut face o așa mare nebunie, dară, cum acum am toate cărțile trebuitoare, nu voi mai avē trebuință ca să mai cumpăr. Mă rog, băbacă, îndură-te și-mi trimete cât mai în grabă 80 de galbeni, căci până acum librerul nu mi i-au cerut, dară poate ca să mi-i ceară. Crede că de acum înainte mai bine voi muri decât să-ți fac asămine supărări. Fii atâta de bun și mă scoate din această grea belē, căci dacă nu mi-i ajuta sânt prăpădit.

Totodată prilejul zilei Sfântului Ilie, marelui patron a dumilorvoastre, îmi dă chip ca să vă poftesc tot felul de bunătați. Dea Domnul ca să-ți îplinească toate voințele, să fii sănătos, să pitreci mult ani îndelungați, necurmați și fericiți, dea Domnul ca cel mai bun din părinți să trăiască norocit pentru soarta fiilor săi [!] Cât îmi pare de rău că nu pot să fiu acum în Moldova ca să vă arăt în faptă aceste sâmtiri de dragoste și de recunoștință necurmată [!] Facă Domnul cu toate ce vă poftesc să se îplinească, pentru fericirea aceluia care, sărutându-ți mânilor, este cel mai plecat și supus fiu,

M. Kogălnicean

Cu uniforma de iuncher nu pot să fac nimică pentru că mi-i prea strâmtă.

B.A.R., S 28/DCCXLVI

38

[Către surori]

[Lunéville,] le 1 /13 Juillet 1835

Mes chères sœurs,

J'ai reçu à peu d'intervalles trois de vos lettres, l'une du 26 [Mai]/7 Juin, l'autre du 6/18 Juin et enfin une autre du 12/24 Avril par Monsieur Baptiste Foureaux. Je suis bien aise de ce que vous vous portez toutes bien; je suis en bonne santé. Le directeur de théâtre de Moldavie ne m'a remis la lettre qu'à son retour, c'est-à-dire après avoir été trois semaines à Paris. J'ai reçu avec bien de plaisir la bourse et le portefeuille que vous m'avez envoyés. Je vous en remercie de tout mon cœur. Ces petits ouvrages sont très bien travaillés et tous ceux à qui je les ai montrés ont dit la même chose. J'en étais si content, que j'ai oublié de dire à Monsieur Baptiste qu'il prenne quelques livres que je voulais vous envoyer. Ce n'est qu'après que je me suis rappelé; j'en suis très fâché; mais je vous prie, mes chères sœurs, ne vous irritez pas, parce que bientôt je trouverai une occasion pour tenir ma promesse. Je vous remercie des félicitations que vous me faites au sujet de mon avancement, j'ai été aussi bien content. Priez de ma part papa de faire peindre l'uniforme d'officier de cavalerie, mais avec de très grands détails, et de me l'envoyer dans une lettre, parce que plus tard je m'en ferai une. Monsieur Miller, de l'école des Trois-Saints pourra très bien faire cela. Monsieur Mimaut est passé par Lunéville, il nous a laissé ici Mr. Vogoridès et est parti aussitôt pour Paris. Ma chère Marie, présentez je vous prie mes respects à Monsieur Cuénim et assurez-le que par la prochaine poste je répondrai à la lettre de Monsieur son fils, vu que le temps ne me le permet pas maintenant. Ecrivez-moi aussi si Mademoiselle Enoutza s'est mariée, car son frère m'a dit qu'elle devait épouser le docteur Ilaschouk. Ma chère Hélène, vous m'écrivez que vous avez été à la campagne et que le jour de votre fête il y a eu une danse de paysans, mais vous ne m'écrivez pas si vous avez

aussi dansé. Mon portrait était aussi fini, mais, comme je vous l'ai dit, j'ai oublié de le donner à Monsieur Baptiste, qui amène avec lui six acteurs et six actrices. J'ai vu tout son monde. Il y a deux actrices assez jolies. Vous me dites qu'il y a eu samedi 4 Mai un examen public à l'école des filles, mais vous ne me dites pas quelle est cette école et qui l'a fondée. Ecrivez-moi, quelles sont les pensionnaires de cette institution et qu'y apprend-on [?] Ecrivez-moi aussi si mon père a toujours les mêmes emplois et s'il n'a pas eu d'avancement. Vous m'avez écrit la première fois bien peu. Pourquoi est-ce que Monsieur George Carpe est sorti de la milice et que fait-il maintenant? Je vous ai donné des nouvelles de Nancy par la lettre de mon père, au reste je le fais encore une fois.

Nancy a une population de 40 000 âmes. C'est une des villes les mieux bâties de France. Ses places publiques sont ornées de statues et de belles fontaines; la Place Royale est la plus remarquable. Elle était autrefois la capitale de la Lorraine. Le vertueux roi de Pologne, Stanislas, en avait fait sa résidence. Les plus beaux édifices: la Préfecture, l'Hôtel-de-ville, la salle de spectacle, les casernes et l'Hôpital. Les établissements scientifiques sont l'Académie Universitaire, l'École secondaire de médecine, l'École de sourds-muts, le Collège royal et le Jardin des plantes.

Comment donc Mademoiselle *de* Garet s'est-elle résolue à épouser le pauvre Loupou Boujne, et quel affront pour elle que d'être ensuite refusée par un *misérable roturier*[!] Madame *de* Garet doit en mourir de honte. Je le lui conseille, elle doit le faire bien vite, de peur que sa noblesse ne s'envole pas. Vous me demandez comment je me plais en France. Mal. C'est un pays beau, riche, policé, puissant; mais, comme je ne suis pas Français, je préfère ma patrie. Je ne changerai pas la pauvre Moldavie pour le premier trône du monde. Je suis né Moldave, je veux mourir Moldave. Au reste, si je connaissais des personnes, si j'avais des parents ou des amis ici, je pourrais encore vivre gaiment pendant tout le temps de mon exil; éloigné de six cents lieues de son pays, c'est insupportable. J'attends avec grande impatience le moment où je retournerai en Moldavie. La seule idée que je suis ici pour mon bien peut me consoler.

Dites au domestique Jean d'aller chez Iorgu Cheşcu de la vestiarie et de lui demander le volume de Madame de Genlis que je lui ai prêté à lire; puis vous m'écrivez quel est ce volume, afin que je sache ce que je dois acheter ici pour compléter mon ouvrage. J'embrasse ma petite sœur Savtica et mon petit frère Aleco. Qu'il soient bien sages et je leur enverrai de petites choses. Tâchez de m'envoyer la musique de δεϋτε ελληνες γενναϊοι. Si vous ne l'avez pas, tâchez de vous la procurer. Puis quelques mazourques, ainsi que des danses moldaves, la Krakovianca, la serbasca. Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse de tout mon cœur et suis votre affectionné frère,

Kogalnitchan

Priez mon père d'envoyer cette lettre à mon oncle Jean.

Madame Wimmer,

C'est avec le plus vif plaisir que j'ai reçu les félicitations que vous me faites au sujet de mon avancement. Je vous en suis bien reconnaissant et je vous en aurai toujours de l'obligation Aimez, je vous prie, mes sœurs. Adieu, Madame, j'ai l'honneur d'être votre dévoué serviteur,

Kogalnitchan

B.A.R., S 29 / DCCXLVI

39

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 12/24 iulie 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor duminice, băbăcă.

Cu cea mai mare părere de bine am primit scrisoarea duminice din 21 iunie calendarul vechi și am dat laudă preamultmilostivului Dumnezeu că vă aflați sănătoși; cât pentru mine veți ști că mă port foarte bine. Răspunsul cărții duminice din 10/22 mai Ț-am trimăș de mult, iar la răvașurile duminice din 26 mai /8 iunie, din 7/19 iunie, precum și pe cartea domnului Batist Ț-am scris totodată într-un plic, pentru că am primit aceste cărți în mică diastimă de vreme. Domnu Batist Furo au zis că dumneta nu i-ai dat zăci galbeni, ci m-au împrumutat numai cu acești bani, pentru care i-am și dat sânet. Celelalte lucruri le-am primit toate.

Nu pot să-ți spun ce bucurie și totodată ce deșănțare am sâmpțit văzând că Măria Sa Vodă s-au hotărât ca să ne trimată în alt târg și că domnul Tiso s-au și pornit de la Iași. Dară sânt în mare îngrijăre neștiind în ce târg sau în ce țară are să ne ducă. Dumneta zici ca să ne sprintinim în calabalâc, pentru că drumul îi mare, dară aceasta îi cu neputință, fiindcă bezădelile, precum și eu avem o mulțime de cărți. Dacă este ca să nu ieșăm din Franția, atunci va fi ușor de a le lua cu noi; dar dacă va fi ca să mergem în altă țară, apoi atunci voi căuta chipuri ca să le trimet [la] Iași pe Dunăre. Să vede că domnul abate nu știe nimic de aceasta. Însă nu știu cum vom face la purces, căci bezădelile, precum și eu sântem datori la un librer; bezădelile aproape de 200 de galbeni și eu 80 #. Dacă a fi ca să șădem în Franția, voi da adresul meu libreriului și atunci îi voi trimite bani din târgul unde voi fi, iar dacă a fi ca să mergem [în altă țară], atunci voi căuta ca să vând cărțile și să plătesc. Eu Ț-am cerut prin răvașul trecut ca să binevoiești să-mi trimeți 80 #; deci mă rog ca îndată ce vei primi acest răvaș să mi-i trimeți nu la Liunevil, ci în târgul în care a fi ca să mergem, prin vreun bancher, ca de-acolo să-i trimăt libreriului. Lui moșu Iancu sărut mânilor pentru bunătatea care binevoiește de a-mi trimete 20 de galbeni. Îmi vor sluji pentru drum; iar dacă banii care îți cer nu vor ajunge,

apoi îmi vor sluji de a plăti ceva din datoriile mele. Până la sosirea domnului Tiso îți voi scrie și la ajungerea sa voi urma toate ce-mi poroncești. Eu în vara aceasta am învățat a înota și acum trec înot apa Meurtă, căci așa să numește. Pre ducui și pre Alecu dulce îi sărut. Bezădelile au primit cartea ce mi-ai dat să le dau și vor răspunde în puțână vreme.

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor dumatiale, băbacă, și sânt al dumatiale prèplecat fiu,

M. Kogălnicean

B.A.R., S 30 (1) / DCCXLVI

40

[C ă t r e t a t ă l s ă u]

[Liunevil,] 24 iulie/5 avgust 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor dumatiale, băbacă.

Scrisoarea dumatiale din 5/17 iulie cu cea mai mare bucurie am primit-o în 21 iulie/2 avgust și am dat laudă preamultmilostivului Dumnezău că mult scumpă mie sănătatea dumatiale să află în bună stare; cât pentru mine vei ști că, slavă Preaputernicului, mă aflu sănătos. Cât pentru examen eu socotesc că voi fi tot aice la Liunevil, pentru că această țere monie are să fie în 16/28 avgust și până atunci de-abiè monsiu Tiso va sosi aice. Batist au sosit aice la întoarcerea sa de la Paris, precum ți-am și arătat prin trecuta scrisoarea mē. Nu pot să-ți spun ce părere de rău am sâmtit când am văzut răvașul dumatiale că bietul spătariul Alexandri au picat într-o boală atâta de urâtă! Eu știam cu o zi mai înainte a sosării răvașului dumatiale că trebuie să mergem la Berlin; aceasta mi-au scris de la Paris domnul Furnarachi, care țâne pe fiul spăt[ariului] Alexandri. Nu știu care este pricina că Măria Sa Vodă, în loc să ne trimată la Paris, care îi atâta de aproape, să vroiască să ne trimată în Prusia, atâta de diparti, însă socotesc că acolo nu ni va fi bine și că nu vom șadē multă vreme, pentru că, întâi, vom uita limba franțuzască, al doile, clima este friguroasă și umidă, care poate să nu priască sănătății noastre. Eu însă, cum mi-ai poroncit, nu voi zice nimic, îți scriu numai de aceasta dumatiale. Acei triizăci de galbini care binevoiești să-mi trimeți îi voi întrebuița ca să plătesc ceva din datoriile mele. Cât pentru banii ceialalți, domnu abate va răspunde, precum m-au încredințat, sau că librerul va vroi să aștepte ca pe urmă să îi trimăt de la Berlin. Deci, mă rog, băbacă, binevoiește ca să-mi trimeți acești bani în Prusia cât mai curând și crede că recunoștința mē va fi până la moarte. Iar cărțile, cum nu voi putē să le iau cu mine la Berlin, apoi le voi trimete la Viena la domnul Pop, ca de acolo să le trimată la Iași pe Dunărea și pe la Galați. Îndată ce domnu Tiso va veni aice te voi înștiința, iar eu și până atunci îți voi mai scrie.

Cu multă fiască plecăciune sărut mânilor duminale și sânt al duminalei prèplecat și supus fiu,

M. Kogălnicean

B.A.R., S 30 (2) / DCCXLVI

41

[Către surori]

[Lunéville,] le 5 Août 1835

Mes très chères sœurs,

C'est avec une bien grande joie que j'ai reçu vos lettres en date du 16 Juillet. J'ai rendu des actions de grâce au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien; je suis aussi en bon état. O, la pauvre Catinca, quel joli mari elle a! Je vous remercie aussi de toutes les autres nouvelles que vous me donnez.

Moi, je n'en ai qu'une à vous donner; mais elle est horrible: un scélérat a failli tuer le roi des Français le 28 Juillet. Sa Majesté était à la revue à Paris. Voilà qu'une terrible détonation se fait entendre. Plusieurs personnes autour du roi tombent. Le maréchal Mortier, frappé de plusieurs balles, tombe mort, trois autres généraux et une douzaine d'autres citoyens sont de même assassinés. Il y avait encore une trentaine d'autres personnes blessés plus ou moins. Cette détonation venait d'une chambre au quatrième étage; on y monte et on y voit l'assassin lui-même blessé mortellement par les fusils, dont quelques-uns avaient crevé. La machine qui avait tué tant de nobles et braves Français était composée de vingt-cinq fusils de munitions. L'assassin est Corse, il s'appelle Fieschi. Jusqu'à présent on ne sait pas les noms de ses complices, mais bientôt tout sera révélé et je vous en donnerai les détails.

Je vais bientôt quitter Lunéville pour aller à Berlin. D'un côté je suis content et de l'autre mécontent. J'envoierai tous mes livres par le Danube à Iassy, alors vous aurez à lire un siècle entier et tous de beaux ouvrages. J'ai caché la mort de Madame Enoutza à son fils, car le pauvre en serait bien désolé et inconsolable. Présentez mes respects à Monsieur Cuénim et dites-lui que je le prie de m'envoyer l'adresse de son fils à Lemberg, parce que je désire lui écrire quelquefois. Mes respects à Madame Wimmer et à tout le monde. J'embrasse Savtitzza et Aleco.

Adieu, mes chères sœurs, je suis avec le plus vif attachement votre affectionné frère,

M. Kogalnitchan
sous-lieutenant

B.A.R., S 31 (1) / DCCXLVI

NOTE¹**Referiri generice:**

Babacă (băbacă): apelativ invariabil pentru aga Ilie Kogălniceanu, tatăl lui M. K.

Duduci / mes sœurs: Maria, Elena și Profira (Pulheria) Kogălniceanu, surorile mai mici ale lui M. K.

Măria Sa / Măria Sa Vodă / Domnul / le Hospodar de Moldavie / le Prince / Son Altesse Sérénissime:

Mihail Sturdza, domnitorul Moldovei

Be(i)zadele: Grigore și Dimitrie Sturdza, fiii domnitorului, colegi cu M. K.

Domnul abate / Monsieur l'Abbé: abatele Lhommé, preceptorul lui Mihail Sturdza și profesor la Lunéville.

Nume de persoane:

Alcaz, cadet, coleg (*Alcază / Alcace*)

Alecsandri, Vasile, poet (*Basile Alexandry, Vasălică Alecsandri*)

Alexandri, Catinca, sora poetului (*Mlle Alexandry*)

Alexandri, Vasile, spătar (tatăl poetului) (*spatariul Alecsandri; Alexandry*)

Alexis, negustor în Iași

Artur, actor în Iași

Asachi, Gheorghe, agă (marele cărturar)

Baghus, negustor (librar) în Iași

Balș, coleg (*micu Balș*)

Balș, Lupu

Botezatu (*Botezato*)

Buffon, Georges Louis de, naturalist și scriitor francez

Bujnă, Lupu (*Loupou Boujne*)

Carp, Gheorghe, căpitan (*George Carpe*)

Catinca

Cavacu (*Mlle Cavako*)

Cazimir, d-na (*Cazimiroaia*)

Chateaubriand, François René de, scriitor francez

Cheșcu, Iorgu

Cicero (*Chichero*)

Cihac, Iacob, medic, naturalist, profesor în Iași (*Chihak*)

Cocotă, Alecu, văr (*văru Alecu*)

Corneille, Pierre, poet dramatic francez

Cotin, văr

Crupenschi, cadet, coleg

Crupenschi, Scarlat, spătar (*Croupenski*)

Cuénim, Victor, director de pension în Iași (*monsieu Chiunem*)

Demoustier, Charles-Albert, scriitor francez

Dicio Săn Mărtin (Petru Maior, care semna „Petru Maior de Dicio Săn Martin“)

Drăghici, Vasile (*Basile Dragitche*)

Dumitrachi, servitor

Dumont d'Urville, amiral și autor francez

Elena, verișoară (*Elencu*)

Enuță, paharnic

Enuță, coleg (*copilu paharnicului Enuță*)

¹ Precizările în legătură cu redactarea *notelor* și alcătuirea sistemului de *indici* sunt cuprinse în *argumentul editorial* publicat în RITL, nr. 1–4/2007, p. 216–217.

Enuță, d-na (*Madame Enoutza*)
 Enuță, d-ra (*Mademoiselle Enoutza*)
 Fieschi, Giacomo, conjurat și atentator
 Foureaux, Baptiste, director de teatru în Iași (*Batist Furo*)
 Foureaux, Joseph, actor în Iași
 Furnarachi, Filip, bancher din Paris (*Fournaraki*)
 Gareț, director de pensiune în Iași (*Gareț/Guaret*)
 Gareț, d-na (*Mme Gareț*)
 Gareț, d-ra (*M^{le} Gareț*)
 Genlis, Stéphanie de, scriitoare franceză (*Mme de Genlis*)
 Gheorghită, văr
 Ghica, Alexandru, domnitorul Țării Românești
 Ghica, Pulheria (*Pulchérie Ghika*)
 Grigore/ Grigorie, preot (confesorul ortodox al grupului de școlari moldoveni) (*preotu / iconomu Grigorie*)
 Guizot, Marie, scriitoare franceză (*Mme Guizot*)
 Homer (*Omir*)
 Ilașciuc, doctor (*Ilaschcouk*)
 Ion, servitor (*le domestique Jean*)
 Kische, profesor
 Kogălniceanu, Alexandru, frate (*Alecu/Aleco*)
 Kogălniceanu, Elena, soră (*Hélène/ Elencu*)
 Kogălniceanu, Ion, unchi (*moșu Iancu / oncle Jean*)
 Kogălniceanu, Maria, soră (*Marie*)
 Kogălniceanu, Profira (Pulheria), soră (*Pulchérie*)
 La Harpe, Jean François de, critic francez
 Laman, actriță în Iași (*Mme Laman*)
 Lincourt, Victor de, secretar al lui Mihail Sturdza (*monsieu / domnu Lencur*)
 Mars, celebră actriță în Paris (*Mademoiselle Mars*)
 Mavrocordat, Alexandru, cadet, coleg (*Alecu Mavrocordat*)
 Mavrogheni, Rucsanda
 Mărioara, mătușă
 Miculescu, Alexandru, cadet, coleg (*Săndulachi Miculescu*)
 Micoli, negustor în Iași
 Miller, pictor în Iași
 Millo, Matei, coleg (viitorul celebru actor) (*Milo / Milu*)
 Mimaut
 Mortier, Adolphe, mareșal al Franței
 Negruzzi, Costache, scriitor (*Negouce*)
 Nicolae I, țar al Rusiei (*împăratul Neculai*)
 Pașcanu, Constantin (*Costaki Pachcanou*)
 Popp, bancher în Viena (*Pop*)
 Racine, Jean, poet dramatic francez
 Richard, bucătar (*Rișard*)
 Săftița, soră? verișoară? (*Savtitza*)²

² Biografia lui M. K. și genealogiștii ar trebui să stabilească cu certitudine cine este această Săftița (Savtitza), ce statut avea ea în familia Kogălniceanu. Din *Scrisori...* rezultă că ar fi o soră mai mică a lui M. K., născută după Alecu (1828), deci al unsprezecelea copil al agăi Ilie. Autorul o numește „ma sœur”, „ma petite sœur” și o amintește mereu împreună cu Alecu. Biografiile curente nu o menționează însă. P.V. Haneș (*Scrisori*, ed. 1913) îi atribuie calitatea de „soră”, fără alte explicații.

Scott, Walter, scriitor scoțian
 Stanislas I Leszczyński, rege al Poloniei, duce de Lorena
 Sturdza, Dimitrie, fiul al domnitorului Mihail Sturdza (*beizadè Dumitrachi*)
 Sturdza, Grigore, fiu al domnitorului Mihail Sturdza (*beizadè Grigori*)
 Tissot, secretar al lui Mihail Sturdza (*domnu / monsiu Tiso*)
 Valery, actor în Iași
 Vogoridi, prinți (*beizadè Vogoridi / Vogoridès*)
 Voltaire, François Marie Arouet, zis, scriitor francez
 Wimmer, guvernanta surorilor lui M.K.

Publicații (cărți, periodice), titluri (teatru, operă):

„Albina românească” („*L’Abeille Moldave*” / „*La Gazette Moldave*”)
 „Carricature”
 „Estafette”
 „France dramatique”
 „Gazette de France” („*Gazeta Franției*”)
Gil Blas
Istoria pentru începutul românilor în Dachia (Despre începutul romanilor în Dachia)
 „Joueur”
 „Journal des débats” („*Jurnalul de dezb*”)
 „Journal des modes”
 „Journal des Villes et des Campagnes” („*Jurnalul târgurilor și țărilor*”)
L’Annuaire des enfants
La Bibliothèque des voyages
La dame Blanche
Le chalet
Lecture du soir
Le joueur
Le paysan perversi
Le pré aux clerics
Les cris de Paris
Les grâces de l’enfance
L’Histoire des progrès des sciences naturelles
 „Magasin pittoresque”
 „Magasin universel”
 „Mercure de France”
Mille et une nuits
 „Musée des familles”
 „National” („*Național*”)
 „Protée”

Augustin Z. N. Pop (*Pe urmele lui Mihail Kogălniceanu*) evită să se pronunțe în vreun fel. Al. Zub (*Mihail Kogălniceanu. Biobibliografie*) face următoarele precizări: „1825: Se nasc doi gemeni, Safta și Dumitru, morți în același an.”; „1828: Se naște ultimul dintre fiii agăi, Alexandru (Alec), viitor colonel.” Așadar, după Zub, o soră Săftița s-a născut și a murit în același an (1825), iar Alec, al zecelea copil, este ultimul dintre „fiii” lui I. K. (de observat că istoricul se ferește să spună *copiii!*). Catinca Kogălniceanu, mama lui M. K., moare în 1831. În această situație, presupunerea că este vorba de o rudă foarte apropiată a lui M. K., eventual o verișoară din provincie (numită „soră”) care locuia la familia lui, la Iași, pentru a frecventa pensionul francez, poate fi apreciată ca o posibilitate de luat în seamă. (Pentru cărțile citate, vezi *Bibliografie selectivă*, RITL, nr. 1–4/2007, p. 213).

„Revue de Paris”
 „Revue des Deux Mondes”
 „Revue maritime”
Robinson (romanul *Robinson Crusoe*)
 „Voleur”
Voyage autour du monde

GLOSAR

acesit (s. n.) – accesit, distincție acordată celui care se apropie cel mai mult de condițiile de premierie
antirei (s. n.) – anterior, haină lungă purtată de boieri
bașteluri (s. n. pl.) – mărunțișuri, fleacuri
blănit (adj.) – îmblănit
butcă (s. f.) – trăsură, caleașcă; (aici:) *butcă de aburi* – tren
cadet (s. m.) – elev al unei școli militare (și gradul militar corespunzător)
cadru (s. n.) – pictură, desen, gravură (care se înrămează)
calabalac (s. n.) – bagaj (cu care călătorește sau se mută cineva)
carboavă (s. f.) – monedă rusească de argint
carte (s. f.) – (aici, uneori:) scrisoare, răvaș
coleghiu / coleghium (s.n.) – colegiu (instituție de învățământ)
comandir (s. m.) – comandant
coriu (s. n.) – pojar
a costisi (vb.) – a costa
crivat (s. n.) – pat (portativ) cu tăblii la capete
cutnie (s. f.) – stofă de mătase amestecată cu bumbac
deșănțare (s. f.) – (aici:) mirare, uimire
diastimă (s. f.) – interval (de timp)
dilijanț / dilijanță (s.n. / s. f.) – diligență, poștalion
șher (s. n.) – fier; (aici:) *drum de șher* – cale ferată
fiorin (s. m.) – monedă de aur sau de argint (bătută în diverse țări)
geană (s. f.) – (aici:) pleoapă
gomelastic (s. n.) – elastic, gumilastic
haractir (s.n.) – caracter
harbuz (s. m.) – pepene verde
hatman (s. m.) – comandantul armatei țării
imperie (s. f.) – imperiu
iznoavă (s. n.) – nouitate; (aici:) *de iznoavă* – din nou, cu totul
iuncher (s. m.) – elev al unei școli militare; cadet
izvod (s. n.) – listă, tabel
jâletcă (s. f.) – vestă
joc (s. n.) – (aici:) dans
leah (s. m.) – polonez
librer (s. m.) – librar
manesce (s. f. pl.) – maniște, pieptare brodate, plastroane
mathemă (s. f.) – matimă, lecție
mădular (s. n.) – (aici:) picior
moașteni (s. f. pl.) – moaște
muzică (s. f.) (aici:) un instrument muzical (muzicuță? armonică? mecanism de reproduc o melodie?)
nicicacum (adv.) – deloc, nicidecum

novită (s. f.) – noutate
politie (s. f.) – oraș
pravilă (s. f.) – lege; (aici, pl.:) legile, dreptul (ca disciplină)
a prenumăra (vb.) – a se abona (la o publicație periodică sau la o carte încă neapărută)
a prohorisi (vb.) – a avea succes
rețepisă (s. f.) – recipisă, chitanță
sânet (s. n.) – adevărință, chitanță
scripcă (s. f.) – (aici:) vioară clasică, de concert
slujă (s. f.) – slugă, servitor
a se sprintini (vb.) – (aici:) a se ușura (de unele lucruri)
sulimie (s. f.) – stofă subțire
surtuc (s. n.) – haină scurtă de postav, veston
suvaie (s. f.) – sevai, stofă de mătase albă și de fir; haină făcută din acest material
șală (s. f.) – sală; (aici:) *șală de privești* – încăpere deschisă, belvedere
taclit (s. n.) – fâșie de stofă de mătase care se leagă peste mijloc
tacsie (s. f.) – clasă
a tractarisi (vb.) – a trata (a avea un anumit comportament)
zariflicuri (s. n. pl.) – lucruri mici și frumoase, fleacuri scumpe
a zugrăvi (vb.) – a picta

Abstract

Andrei Nestorescu publishes some letters Mihail Kogălniceanu addresses to his father and sisters, but especially to his father. The letters he writes to his sisters are all in French. He shares with them his experience as a student in Lunéville and Berlin, between 1834 and 1838, and he thanks them for the concern and the care they show for his well-being. Besides the letters, Andrei Nestorescu publishes as well a list containing the names Kogălniceanu refers to and an explanatory dictionary for all the words used by Kogălniceanu (regionalisms and archaisms).